

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

ТУРИСТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА ОПШТИНЕ ПАРАЋИН

ПЛАН УПРАВЉАЊА СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „ВРЕЛО ГРЗЕ“ (2024 – 2033)

Параћин 2023

САДРЖАЈ:

УВОД.....	4
1. Приказ главних природних и створених вредности и природних ресурса СП „Врело Грзе“	6
1.1 Географски положај	6
1.2. Природне вредности	7
1.2.1 Геолошке одлике	7
1.2.2. Рељеф	8
1.2.3. Хидрогеолошке одлике	9
1.2.4. Клима	10
1.2.5. Флористичко – вегетацијске карактеристике	11
1.2.6. Шуме на подручју Грзе	12
1.2.7. Дивљач на подручју Грзе	14
1.2.8. Ихтиофауна	15
1.2.9. Херпето фауна	16
1.3. Створене вредности	17
2. Оцена стања животне средине СП „Врело Грзе“	19
3. Преглед активности, делатности и процеса који представљају факторе угрожавања СП „Врело Грзе“	21
4. Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СП „Врело Грзе“	22
4.1. Заштита природе и природних вредности	22
4.2. Заштита животне средине	22
4.3. Развој туризма.....	23
5. Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СП „Врело Грзе“	24
5.1. Чување и надзор СП „Врело Грзе“	24
5.2. Обележавање и одржавање граница СП „Врело Грзе“	25
5.3. Уређење и одржавање СП „Врело Грзе“	25
6. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности СП „Врело Грзе“	26
6.1. Чување и надзор СП „Врело Грзе“	26
6.2. Израда неопходне планске и друге документације	26
6.3. Обележавање и одржавање граница СП „Врело Грзе“	26
6.4. Уређење и одржавање СП „Врело Грзе“	26
6.5. Заштита флоре и фауне	27
6.6. Заштита предела	27
6.7. Заштита животне средине	27
7. Приоритетни задаци научно-истраживачког и образовног рада.....	28

8. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу СП „Врело Грзе“	29
9. Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта у СП „Врело Грзе“	30
10. Активности на промоцији вредности СП „Врело Грзе“	33
11. Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности на заштити, очувању и унапређењу и одрживом развоју СП „Врело Грзе“	34
12. Сарадња са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на подручју СП „Врело Грзе“	35
13. Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања и начин оцене успешности његове примене.....	36
14. Финансијска средства и материјалне претпоставке за извршење поверених послова управљања СП „Врело Грзе“	38
15. ПРИЛОЗИ	40
15.1. Спецификација планираних радова	40
15.1. Карта подручја	45
15.2. Фотографије подручја	46

УВОД

На основу природних вредности, предео врела Грзе је у оквиру „Плана генералне регулације за туристичка излетишта Грза и Сисевац у Параћину (СО Параћин)“ издвојен је као подручје предвиђено за заштиту. У том смислу је Завод за заштиту природе Србије покренуо теренска истраживања 2010-2011. године у циљу вредновања овог простора за потребе заштите. Као резултат ових активности, сагласно Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010 и 91/2010-испр.), предео врела је издвојен као Споменик природе „Врело Грзе“ и категорисан као значајно природно добро (III категорија), чиме је акт о заштити у надлежности општине Параћин.

На основу Студије заштите природе Врела Грзе коју је урадио Завод за заштиту природе Србије, Скупштина општине Параћин донела је Одлуку о заштити Споменика природе „Врело Грзе“ („Службени лист општине Параћин“ број 14/13).

Подручје „Врело Грзе“ ставља се под заштиту да би се очувале јединствене природне појаве и феномени – објекти геонаслеђа хидролошког и спелеолошког карактера, акумулација бигра и травертина, реликтне шумске заједнице, разноврсност флоре и фауне, врсте од међународног и националног значаја и њихова станишта, као и на основу аутентичности, репрезентативности, пејзажне атрактивности и очуваности предела.

Спомени природе „Врело Грзе“ сврстано је у III (трећу) категорију – заштићено подручје локалног значаја.

Скупштина општине Параћин за управљача одредила је Туристичку организацију општине Параћин.

Споменик природе „Врело Грзе“ (у даљем тексту: СП „Врело Грзе“) се налази на подручју Општине Параћин, у катастарској општини Горња Мутница, викенд насеље „Грза“, на катастарским парцелама број: 16, 17, 1204/2, 1204/3, 1204/4, 1204/5, 1204/6, 1204/7, 1205, 1206, 1207, 1239, и 6488/1 део (река) и 2/1 део. Катастарске парцеле које као облик власништва имају државну својину су: 2/1 део, 16 и 17, корисник Јавно предузеће „Србијашуме“, и 6488/1 део (река или отока врела) корисник Јавно водoprивредно предузеће „Србијаводе“. Катастарске парцеле које као облик својине имају приватно власништво су: 1204/2, 1204/3, 1204/4, 1204/5, 1204/6, 1204/7, 1205, 1206, 1207 и 1239.

Површина СП „Врело Грзе“ износи 18,8562 ха.

СП „Врело Грзе“ налази се и у обухвату еколошки значајног подручја еколошке мреже под називом „Кучајске планине“ (46), у оквиру IBA подручја „Кучај – Бељаница“ (RS059) и EMERALD мреже „Кучајске планине“ (RS0055).

На заштићеном подручју установљава се режим заштите III степена, на целој површини заштићеног подручја.

Правни основ за израду Плана управљања СП „Врело Грзе“ за период од 2024-2033. године (у даљем тексту: План управљања) утврђен је чланом 68. Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Србије“, број 36/2009, 88/2010,

91/2010 - испр., 14/2016, 95/2018 - др. Закон и 71/2021), према којем организација која управља Спомеником природе доноси планове и друга акта са условима и мерама заштите и развоја природног добра којим управља у складу са Законом и актом о заштити.

Садржај плана управљања дефинисан је у члану 53. Закона о заштити природе. Према Закону о заштити природе план управљања заштићеним подручјем је документ којим субјекат задужен за управљање заштићеним подручјем планира: мере и активности заштите, очувања, унапређења и коришћења заштићеног подручја; смернице и приоритете за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице уз уважавање потреба локалног становништва.

Мишљење на План управљања даје Завод за заштиту природе Србије, а сагласност даје Скупштина општине Параћин.

План управљања се остварује кроз годишње програме управљања, којима се детаљно и прецизно дефинишу задаци, радови и активности, организациони и материјално-финансијски услови њиховог извршења.

План је урађен у складу са:

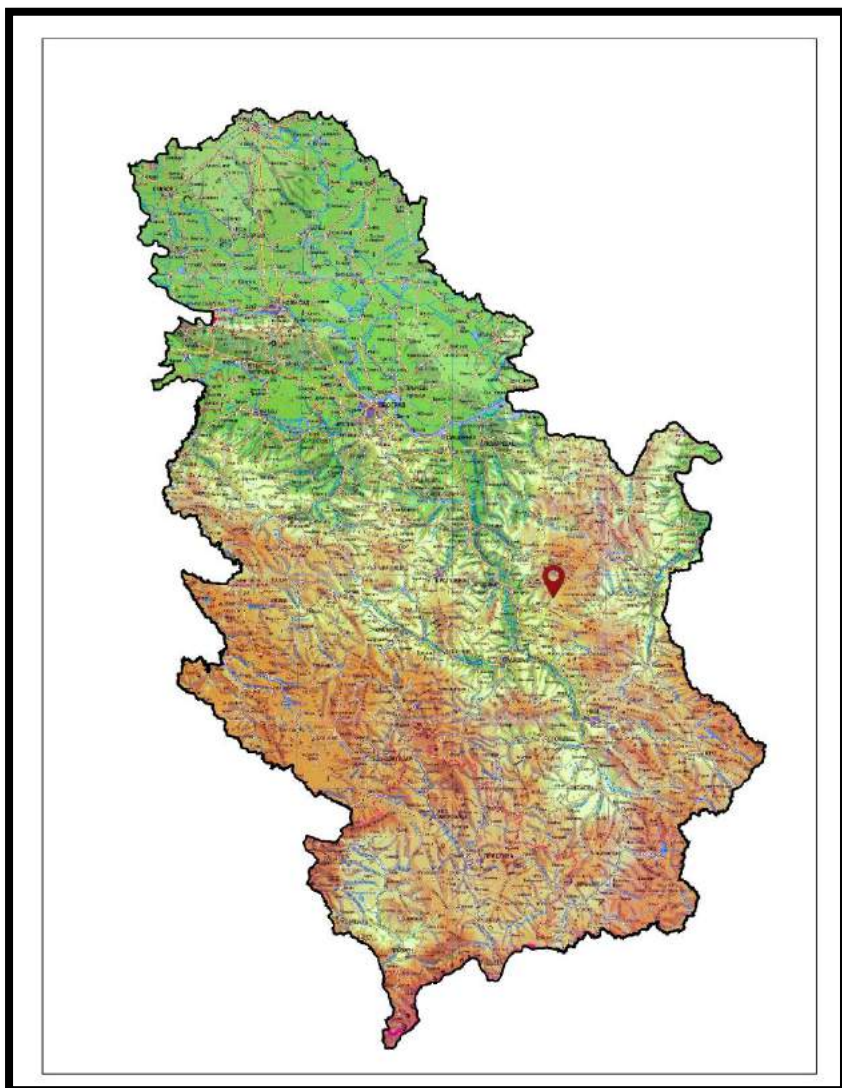
- Законом о заштити природе („Службени гласник Републике Србије“, број 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016, 95/2018 - др. Закон и 71/2021).
- Законом о водама („Службени гласник Републике Србије“, број 30/2010-81, 93/2012-27, 101/2016-9, 95/2018-388, 95/2018-267 - др. закон)
- Законом о шумама („Службени гласник Републике Србије“, број 30/10, 93/12 и 89/15 и 95/18-др.закон);
- Законом о заштити животне средине („Службени гласник Републике Србије“, број 135/04, 36/09, 36/09- др.закон, 72/09, 43/11, 14/16, 76/18 и 95/18-др.закон);
- Законом о дивљачи и ловству („Службени гласник Републике Србије“, број 18/10 и 95/18-др.закон);
- Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник Републике Србије“, број 28/14 и 95/18-др.закон);
- Студије заштите Споменика природе „Врело Грзе“ – Завод за заштиту природе Србије, Београд 2012.
- Решењем о условима заштите природе за израду Плана управљања заштићеним подручјем - Споменик природе „Врело Грзе“ за период 2024. – 2033.године (решење Завода за заштиту природе број: 03бр.023-2679/2 од03.08.2023.године)

1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

1.1 ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

Споменик природе „Врело Грзе“ географски припада југозападном делу Кучаја (1284 м) испод стена Врелског крша.

Природно добро се налази на територији општине Параћин. До врела се најлакше долази са регионалног магистралног пута Параћин – Зајечар, на раскрсници северно уз долину реке Грзе, кроз истоимено викенд насеље до последње вештачке акумулације од које је врело удаљено неколико десетина метара. Природно добро Споменик природе „Врело Грзе“ налази се на територији општине Параћин. Катастарски припада

КО Горња Мутница у викенд насељу „Грза“.

1.2. ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ

Врело Грзе је једно од многобројних Врела у красу Карпатско – балканских планина источне Србије. Врело Грзе се одликује низом вредности и специфичности због којих је уврштено на списак Инвентара геонаслеђа Србије у оквиру групе хидрогеолошког наслеђа.

Непосредни предео врела Грзе као зона или место истицања подземних крашких вода одликује се веома сложеним и значајним геолошким и биолошким диверзитетом.

Геолошки диверзитет је представљен зоном врела на контакту кредних кречњака и црвених пешчара у виду разбијеног изворишта са више сталних или повремених праваца истицања од којих је на једном настала врелска пећина, топонима Пећина на врелу Грзе, досад истражена на дужини од 385 m. Геолошкој разноврсности овог простора доприноси и једна терасирана бигрена акумулација испод мањег извора у красу, нешто узводније од врела, и развој депоновања травертина у виду травертинских када по кориту Бигреног потока, од поменуте бигрене акумулације до зоне истицања врела.

Биолошки диверзитет представљен је са 90 таксона васкуларне флоре, распоређених у оквиру 38 фамилија, односно 76 родова, развијене у оквиру мезофилних мешовитих шума које покривају цело подручје и за сада утврђених 19 врста херпетофауне са посебно значајним налазом строго заштићене врсте дугоног мрмољка (*Trirurus arntzeni*), односно 11 врста риба у оквиру отоке врела или реке Грзе.

У пределу врела на реци Грзи формиране су две вештачке акумулације у контексту захватања вода за водоснабдевање од којих је узводнија у оквиру предела који је под заштитом.

1.2.1 ГЕОЛОШКЕ ОДЛИКЕ

Геолошке карактеристике осим непосредне околине врела Грзе односе се и на предео долине ове реке, као и део североисточно према ували Велико Игриште на Кучају у залеђу врела.

Литолошка грађа овог простора релативно је једноставна. На издвојеном подручју то су искључиво седиментне стене перма, мезозоика и неогена.

Стене пермске старости припадају формацији црвених пешчара унутрашњег дела источне Србије, које у овом делу одговарају пешчарима са прослојцима конгломерата, крупнозрних аркоза, алевролита, глинаца и других стена (Веселиновић М. и др., 1970). У пределу врела Грзе ови пешчари су услојени, нагнути према

југозападу под углом од 20-30° и састављени од глинаца, кварцних пешчара и конгломерата (Милојевић Н., 1975).

Трансгресивно преко пермских црвених пешчара леже кречњаци средње јуре у овом пределу издвојени као „Раванички кречњаци“ (Веселиновић М. и др., 1970). У области Кучаја ове стене започињу конгломератима, песковито-шљунковитим кречњацима и доломитима који навише прелазе у пешчаре и лапоровито-глиновите седименте (Веселиновић М. и др., 1970). Ова серија се наставља слојевитим и банковитим кречњацима оксфордског и кимеричког ката и титонског ката.

На издвојеном подручју стене, наведене старости су заступљене у пределу планине Самањац и на Козијем рогу изнад долине Грзе. Ове стене са црвеним пешчарима издвајају се као „Навлака црвених пешчара и мезозојских кречњака или Раваничка моноклинала“ и у пределу врела Грзе је чело ове навлаке представљено описаним пермским пешчарима.

Пешчари перма су навучени преко доњокредних слојевитих и банковитих кречњака спрудног и субспрудног типа, који у овом пределу имају велико распрострањење у оквиру морфоструктуре Кучаја. Код врела Грзе у овим кречњацима избушена је бушотина дубине 240,3 м која је пресекла различите кречњаке (Милојевић Н., 1975). Набушени кречњаци код врела тектонски су поломљени и издвојени у блокове оријентисане у различитим правцима. Ове структурне одлике са односом контакта кречњака и црвених пешчара условиле су управо појаву врела Грзе на нижем делу рељефа у пределу речне долине.

Треба поменути да је у оквиру појаса црвених пермских пешчара издвојен и издужени појас навлаке са седиментима миоцене старости (Веселиновић М. и др., 1968).

1.2.2. РЕЉЕФ

Врело Грзе је хидрогеолошко природно добро које осим непосредне појаве врела у својој околини има више посебних облика рељефа који чине предеони оквир на простору врела и његову геоморфолошку разноврсност. Ови облици рељефа са врелом чине интегралну генетско–еволутивну целину узајамне условљености и повезаности. У овом контексту у оквиру морфоструктуре овог дела Кучаја, на подручју врела издваја се долина Бигреног потока са Врелским кршом која се од врела сагласно везује за долину Грзе (отока врела), као и секундарни облици уклопљени у ову морфолошку основу у виду пећине (пећина на Врелу Грзе) и акумулације бигра на долинској страни Бигреног потока. Непосредни део врела Грзе чини речна долина која у односу на стене Врелског Крша и сагласну и стрму долину Бигреног потока има извесне одлике врелског облутка. Овакве морфолошке одлике резултат су развоја и еволуције овог простора у контексту контакта кречњака и црвеног пешчара, односно развоја крашког процеса са скраћивањем кречњачког дела платоа Кучаја и појаве истицања крашких вода на врелу. Врело је разбијеног типа десцедентно гравитационог начина истицања, односно висеће је на десној долинској страни Бигреног потока. Од врела започињу стрме литице Врелског крша.

По основу својстава разбијености, односу појаве истицања по више праваца, у пределу врела јавља се и једна врелска пећина као највиши ниво истицања врела. На

истој долиној страни око 250–300 м узводније налази се слаб крашки извор десцедентног начина истицања подно кога је бигрена акумулација, а бигар, односно травертин се одлаже и у кориту, па отуда топоним Бигрени поток. Даље узводно од бигрене акумулације долина је стално сува. Литице Врелског крша су у виду степеничасто распоређених кречњачких одсека висине више метара. Помињана пећина у литератури се среће под топонимом Пећина на врелу Грзе је класична врелска пећина на долиној страни истражена на дужини од 385 м. Пећина је сложени систем шупљина у кречњаку чије је вертикално развиће 18,5 м, односно ово је систем подземних канала који се пружа у више нивоа, од чега су виши делови овог система суви или повремено под водом, док су најнижи делови стално потопљени.

Систему нижих канала припада и Главни улазни канал у коме постоји стални прилив воде, односно у време поводња и истицања воде на улазу се јавља ујезеравање воде са формирањем потопљених сифонских делова.

Пећина се завршава са системом источних и северних канала у оквиру којих су издвојени Кањонски канал и Канал са водом. Ови канали су са Главним или улазним каналом повезани висећим Ниским каналом који је део канала вишег нивоа. Пећински улаз је на 10 м н.в. изнад корита Бигреног потока, односно 80 м је удаљен од главног врела. Као стално хидролошки активни спелеолошки објект Пећина на врелу Грзе биоспелеолошки није истраживана, мада су константовани поједини примерци слепих мишева, водоземаца и ентомофауне. Као што је предходно поменуто, од врела узводније на десној долиној страни подно мањег извора је пространа терасирана акумулација бигра, а ове наслаге у виду травертина срећу се и целом дужином Бигреног потока од бигрене терасе до споја отоке врела са потоком. Према оваквим одликама ова локалност одговара типу бочне долиноске и долиноске акумулације бигра.

Бочна долиноска акумулација бигра је у виду простране терасе са заравни дужине 50–60 м, нагиба 5–7° и висине изнад корита Бигреног потока у централном делу до 10 м. Вода отоке извора „фиксирана“ је у источном делу бигрене терасе, где се у југоисточном делу на одсеку терасе према Бигреном потоку у широј зони разлива, према квалитативним осматрањима, са вероватним рецентним депоновањем бигра. Ово је једна од локалности где у готово неизмењеним природним условима може да се осматра рецентно депоновање бигра.

Од зоне где се рецентно депонује бигар у кориту Бигреног потока сталожен је травертин у виду наслага и мањих травертинских басена са пречагама висине 0,5–1 м, односно површинама басена од неколико квадратних метара. На овај начин створено је својеврсно „акумулативно травертинско корито“ или тип долиноских акумулација бигра. У пределу зоне рецентног депоновања бигра, са супротне, леве долиноске стране по извесном проширењу јавља се сталан прилив воде у корито Бигреног потока. Осим у долини Бигреног потока извесне наслаге бигра су константоване и низводно од врела Грзе, у пределу друге вештачке акумулације.

1.2.3. ХИДРОГЕОЛОШКЕ ОДЛИКЕ

Врело Грзе као хидрогеолошки објект релативно је добро истражено, с обзиром да су раније вршена његова истраживања за потребе водоснабдевања Параћина. Према начину истицања гравитационог је типа са изворишном зоном која се

вертикално помера и до 5 м у зависности од нивоа крашке издани. У оквиру разбијеног изворишта издваја се десни изворишни крак са једним сталним и више повремених праваца истицања и леви, повремени изворишни крак који се формира истицањем из пећинских канала. У оквиру овако сложеног изворишта поједини правци истицања секундарно су „маскирани“ кречњачким блоковима. Према хидролошкој регионализацији крашких изданских вода припада регионалном лежишту „Кучајско–бељаничког масива“, односно локалном лежишту „Јужни Кучај“, коме поред врела Грзе припада и врело Црног Тимока и врело у долини Радованске реке.

Прихрањивање крашке издани у оквиру лежишта одвија се инфилтрацијом вода од атмосферског талоба или понирањем вода површинских токова (понорнице). Интензитет прихрањивања који условљава режим крашке издани зависи од режима падавина. На врелу Грзе врло су изражене промене издашности.

Просечне минималне издашности износе око 50 л/с и везане су за период рецесије (најчешће август–септембар). Максималне издашности крећу се најчешће око 1300 л/с и везане су за период отапања снегова (фебруар–март). Поред ових изражен је максимум у периодима летњих пљускова (јун – јули) и нешто блажи по завршетку рецентног периода (децембар). Средњи месечни максимум је у марту (просечно 0,68 м³/с), а минимум у новембру месецу (просечно 0,13 м³/с).

Обилније падавине одражавају се на издашност врела са закашњењем од 5 дана у периодима високих вода, односно нешто дуже, до десетак дана при нижим стањима карсне издани. Промене издашности су веома нагле у краћим временским интервалима, а посебно на почетку периода отапања снегова, када долази и до шестоструког повећања издашности током 5 дана.

Веома динамични карсни режим слива Грзе, слаба ретенциона својства карбонатних стена, брзе пропагације и веома ниске величине издашности у периодима рецесије, указују на специфична својства овог дела лежишта изданских вода и могућности прерасподеле вода у корист јужних делова лежишта, које представља регионални ерозиони базис.

Низводно од врела Грзе, на реци успостављене су две вештачке акумулације изградњом бетонских брана. Узводнија акумулација је неколико десетина метара испод врела и одликује се веома чистом и бистром водом. Због близине врела ово вештачко језеро налик је врелским басенима са асцедентним начином истицања, што пределу врела увећава лепоту и амбијенталну вредност.

1.2.4. КЛИМА

Климатска истраживања простора приказана је на основу података за период од 1991 – 2020. године са најближе метеоролошке станице Ђуприја. Најхладнији је јануар са средњом месечном температуром ваздуха од 0,5 °С, а најтоплији месец је јули са 22,3 °С. Средња годишња амплитуда ваздуха је 22,8 °С, што посматрано подручје сврстава у област са умерено континенталном климом.

Средња годишња количина падавина на станици Ђуприја износи 685,7 мм. У плувиметријском режиму се издвајају два максимума (примарни у мају и јуну и секундарни у фебруару).

1.2.5. ФЛОРИСТИЧКО – ВЕГЕТАЦИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Подручје Грзе припада региону источне (карпатске) Србије. На основу фитогеографске поделе територије Републике Србије, подручје на којем се налази врело Грзе припада Балканској флористичкој провинцији Средњеевропског балканско-илирског флористичког подрегиона, односно Средњеевропског флористичког региона (Стевановић В., 1999).

Потенцијална вегетација подручја на којем се налази врело Грзе представљена је мезофилним листопадним буковим и грабовим шумама (свеза *Fagion moesiaca*, *Quercus-Carpinion betuli*) (Стевановић В. и сар., 1995). Рецентна вегетација овог подручја описивана је у неколико наврата (Мишић В., 1981, Мишић В., 1997), где се за долину Грзе наводе карактеристичне заједнице, од којих се издвајају:

-*Juglando-Fagetum submontanum* (Мишић 1966) Jov. 1969: осиромашена реликтна заједница која је настала у процесу диференцирања полидоминантне шуме *Fagetum submontanum mixtum juglandetosum* (Мишић В., 1997), на гребенима који се нагло уздижу. Ова је шума реликтог карактера, на шта указује мешовит састав врста у свим спратовима, нарочито у спрату дрвећа (Мишић В., 1981);

-*Fago-Coryletum colurnae mixtum* (Мишић 1967), заједница букве и мечје леске, где нарочито ова друга врста указује на рефугијалне услове подручја (Мишић В., 1997). Исти аутор наводи да анализа фитоценолошких табела добијених са овог и других локалитета на којима је заступљена поменута заједница, показује да се ова заједница простира у нижем (храстовом) појасу, као и да су увек у питању заклоњени терени у клисурама и кањонима, са повећаном влажношћу и ублаженим деловањем климатских услова.

-*Quercus-Coryletum colurnae mixtum* (Мишић 1967), заједница храстова и мечје леске, заједница која, поред терцијарних реликата, садржи и већи број врста дрвећа и жбунова у свакој састојини, што показује њен рефугијални карактер (Мишић В., 1997).

Врела Србије представљају станишта на којима се очекује велика бриофитска разноврсност (Вељић М. и др., 1996). Иако приликом истраживања флоре и вегетације за потребе валоризације одређеног простора у циљу заштите, разред *Bryophyta* није посебно истраживан, на терену је евидентирана велика површина око самог врела коју у маси прекривају маховине. Претрагом литературних података, утврђено је да је на подручју врела Грзе присутно 38 таксона из раздела маховина. Од тога су праве маховине око четири пута бројније од јетрењача. Приликом ових истраживања откривене су тада нове врсте маховина за флору Србије: *Cinclidotus aquaticus* и *Porella baueri* (Вељић М. и др., 1996).

У границама заштићеног подручја смењује се неколико вегетацијских појасева. Око врела најзаступљеније су маховине, које у маси прекривају камените делове који су у сталном додиру са водом. На зону маховина постепено се надовезује појас зељасте вегетације карактеристичне за влажна станишта уз потоке и зељаста вегетација приземног спрата букове шуме.

Стрме косине око врела Грзе покрива шумска вегетација, и то храстова на јужно оријентисаној, а букова шума на северно оријентисаној страни. Шуме су прилично

проређене са слабо развијеним спратом зељасте вегетације. Подручје под шумом местимично је испресецано коритом Бигреног потока и отокама врела, уз које расту популације папрати *Asplenium scolopendrium* (јелењи језик) и *Polypodium vulgare* (слатка папрат). Зону водене акумулације која је на главној отоци врела, односно на реци Грзи одликују биљне врсте карактеристичне за стајаће воде. Овде се у води могу наћи густе групације бобовњака (*Berula erecta*), док у приобалној вегетацији доминира врста *Sparganium emersum*.

Зона око акумулације одликује се неравномерним распоредом вегетације. Део обале који је антропогено измењен насељавају појединачни примерци врста рода *Salix*, као и већи број представника рудералне вегетације. У осталим деловима обале стабла букве спуштају се готово до саме воде.

У границама заштићеног подручја до сада је констатовано 90 таксона васкуларне флоре, распоређених у оквиру 38 фамилија, односно 76 родова. Од тога 5 врста припада разделу папрати, док 85 врста припада разделу скривеносеменица (нису евидентирани врсте из групе голосеменица). У оквиру раздела скривеносеменица, 10 врста (око 12%) припада класи монокотила, а 75 врста (88%) класи дикотила. Најбројније врстама су фамилије *Asteraceae* (8), *Lamiaceae* (7), *Ranunculaceae* (6), *Rosaceae* (6). Анализа флорних елемената, односно биолошки спектар флоре, показала је да је у флори заштићеног подручја најзаступљенија животна форма хемикриптофита (38%), а друге по заступљености су фанерофите (27%), што је и очекивано за флору овог подручја, с бзиром да се највећи део налази под шумском вегетацијом. Геофите су заступљене са 16%, хамефите и терофите су подједнако заступљене (7,5%). Форме лијана су најмалобројније (4%). На истраживаном подручју нису евидентирани инвазивне биљне врсте.

1.2.6. ШУМЕ НА ПОДРУЧЈУ ГРЗЕ

Предео Врела Грзе чини комплекс шума који је саставни део јужног обронка Кучаја. На овом релативно малом простору види се велики утицај појединих елемената микроклиме (температура, светлост, влажност ваздуха) као и утицај орографских фактора (надморска висина, нагиб, експозиција и конфигурација терена), који условљавају појаву различитих заједница на мањим растојањима. Шуме у пределу врела знатно су условљене конфигурацијом терена. На топлијим експозицијама се налазе шуме храстова са примешаним врстама, а на супротним хладним се јављају шуме букве. У подножју ових шумских станишта формирао се водени комплекс око вештачког језера, са хигрофилном – алувијалном вегетацијом која прати ово станиште.

Климатогена заједница на подручју Грзе је шума сладуна и цера са грабићем (*Quercetum farnetto – cerris orientalis*), док на кречњачким теренима доминира заједница цера и грабића (*Quercetum cerris carpinetosum orientalis*).

У долини Грзе, широко су распрострањени мезофилни мешовити типови шума а од посебног значаја су:

- Полидоминантне реликтне заједнице: *Fagetum submontanum mixtum*; *Fago–colurnetum mixtum*; *Querco–colurnetum mixtum*
- Осиромашене реликтне заједнице: *Syringo–Carpinetum orientalis*; *Cotino Syringetum*; *Syringetum vulgaris*.

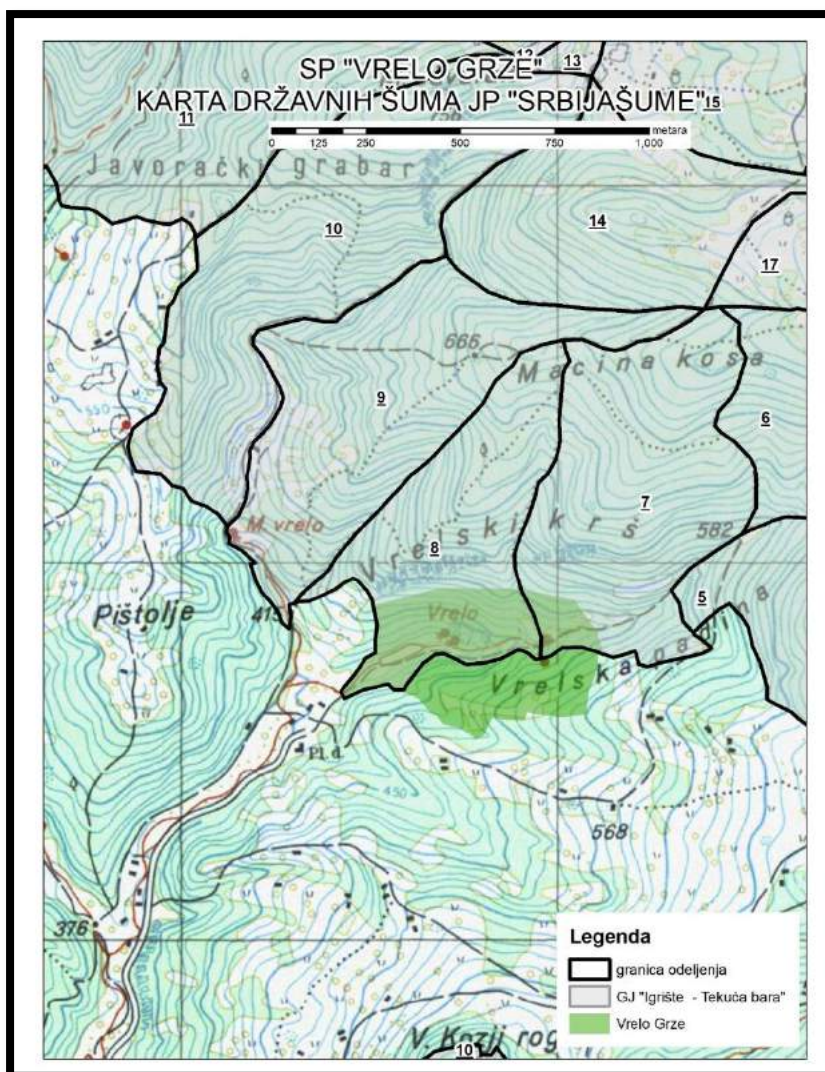
Заједница јоргована и грабића *Syringo–Carpinetum orientalis*, термофилне полидоминантне заједнице се тешко одржавају и обнављају због неповољних услова станишта, а посебно услед присутне деградације. Земљиште је плитко, скелетно, стрмо и на самој површини има много скелетног материјала, тако да су еколошки услови неповољни да би се развило високо дрвеће. Од врста се јављају: *Cornus mas*, *Viburnum lantana*, *Pirus piraster*, *Corylus avellana* и др.

Заједница храста китњака, мечје леске и других врста *Quercu–colurnetum mixtum* је друга заједница по површинској заступљености на заштићеном простору. Налази се на средње дубоким земљиштима, скелетним али хумозним и растреситим, структурно са много скелетног материја на тлу. Од врста се јављају: *Quercus petraea*, *Colyrus colurna*, *Acer campestre*, *Fraxinus ornus*, *Carpinus orientalis*, *Sorbus torminalis*, *Tilia cordata*, *Cornus masi* др.

Заједница букве, мечје леске и других врста *Fago–colurnetum mixtum* налази се у горњем току дела Врелске падине. То су мале плитке и заклоњене увале које почињу од горњих делова падина и пружају се према Бигреном потоку. Од врста се јављају: *Fagus moesiaca*, *Carpinus betuli*, *Acer campestre*, *Quercus petraea*, *Pirus piraster*, *Quercus cerris*, *Acer pseudoplatanus*, *Fraxinus excelsior*, *Acer platanoides*, *Tilia cordata*, *Sorbus torminalis*, *Carpinus orientalis*, *Clematitis vitalba* и др.

У мањем обиму по површини од предходних, заступљена је и полидоминантна заједница букве, ораха и других врста *Fagetum submontanum (silicicolum) mixtum juglandentosum* налази се на надморским виснама око 150 m, на северним експозицијама. Од врста присутне су: *Fagus moesiaca*, *Carpinus betuli*, *Acer campestre*, *Acer pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *Tilia tomentosa*, *Prunus avium*, *Tilia platyfyllis*, *Quercus cerris*, *Junglas regia*, *Quercus petraea*.

Државним шумама и шумским земљиштем на подручју СП „Врело Грзе“ (КП 2/8 – део, 16 и 17, КО Горња Мутница), газдују ЈП „Србијашуме“ – Београд, преко дела предузећа шумског газдинства „Јужни Кучај“ – Деспотовац и Шумске управе Параћин. Корисник шума ЈП „Србијашуме“ је дужан да преузима све мере заштите, гајења и одрживог коришћења шума и шумског земљишта прописане законом о шумама („Службени гласник РС“ број 30/2010, 93/2012, 89/2015 и 95/2018 – др.закон)) и одредбама планског докумената Основа газдовања шумама за Газдинску јединицу „Игриште – Текућа бара“ за период 2022-2031. Корисник шума је у законској обавези да угради у свој плански документ „Решење о условима заштите природе за ГЈ „Игриште – Текућа бара“ које је издао Завод за заштиту природе Србије.

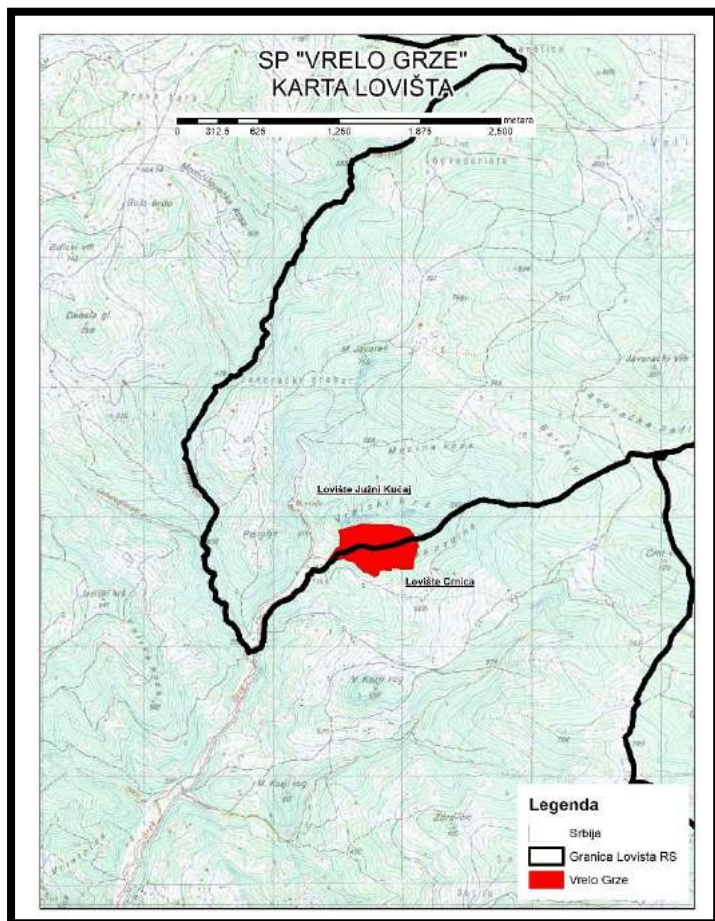
1.2.7. ДИВЉАЧ НА ПОДРУЧЈУ ГРЗЕ

Споменик природе „Врело Грзе“ налази се на територији ловишта „Јужни Кучај“ и ловиште „Црница“ која су установљена Решењем о установљењу ловишта у ловним подручјима („Службени гласник РС“, број 157 од 28. децембра 2020). Управа за шума је на основу конкурса за давање права на газдовање ловиштима („Службени гласник РС“, број 3 од 15. јануара 2021. године доделила је предузећу „Вршачки ритиви“ д.о.о. на газдовање Ловиште „Јужни Кучај“, док је Ловиште „Црница“ додељено Ловачком удружењу „Параћин“ из Параћина.

Према конфигурацији терена и надморској висини и микроклими, ловишта припадају брдско-планинском типу ловишта. Трајно заштићене врсте дивљачи су: видра, рис и др. Заштићене врсте дивљачи ловостајем су: јелен, срна, дивља свиња, зец, јазавац, дивља мачка, вук, лисица, сива врана, дивљи голуб, сојка-креја. Стално гајене врсте дивљачи (са којима се газдује) су јелен, срна и дивља свиња.

Корисник ловишта је дужан да преузима све мере заштите, гајења и одрживог коришћења дивљачи прописане законом о дивљачи и ловству („Службени гласник

РС“број 18/10 и 95/2018 – др.закон)) и одредбама планских докумената ловних основа и годишњих планова газдовања ловиштима који међусобно морају бити усаглашени. Корисници ловишта су у законској обавези да ускладе своја планска документа са Одлуком о проглашењу заштићеног природног добра са Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС“број 31/2012, члан 5, став 11) којом се лов ограничава на потребе одржавања оптималне бројности и здравственог стања популација ловних врста.

1.2.8. ИХТИОФАУНА

Са иктиолошког аспекта изворишни део Грзе подељен је у више одвојених целина – непосредно врело, кратки део до прве (мање) акумулације, ток до друге (веће) акумулације и Грза низводно од акумулација. Локације припадају групи типичних брдско–планинских водотока. У ову групу спадају реке и потоци на надморским висинама од 500 до 1200 m, одликују се релативно брзим током воде (од 0,8 до 1,5 m/s), каменитим, стеновитим и шљунковитим дном. У котлинама и проширењима брзина воде се смањује, па су количине детритуса и муља 'повећане.

Акумулације, као вештачке творевине одликују се посебним карактеристикама, али су у погледу квалитета воде и структуре иктиофауне задржале карактеристике горњег тока Грзе. Концентрација и сатурација кисеоника су у границама оптималних вредности за салмонидне воде. Концентрација биогених соли фосфата и нитрата, као и

амонијака је доста ниска, што указује на мале вредности примарне продукције и мањи степен загађења. Са биолошког аспекта, минерализација воде је релативно ниска за овај тип вода што представља идеалне услове за развој флоре и фауне.

Научни назив	Народни назив
<i>Salmo trutta</i>	Поточна пастрмка
<i>Oncorhynchus mykiss</i>	Калифорнијска пастрмка
<i>Leuciscus cephalus</i>	Клен
<i>Chondrostoma nasus</i>	Скобаљ
<i>Barbus meridionalis</i>	Поточна мрена
<i>Gobio gobio</i>	Кркуша
<i>Alburnoides bipunctatus</i>	Плиска
<i>Phoxinus phoxinus</i>	Пијор
<i>Barbus barbus</i>	Речна мрена
<i>Barbatula barbatula</i>	Бркица
<i>Cottus gobio</i>	Пеш

Треба напоменути да су популације доста добро очуване и представљају репрезентативни пример доброг стања салмонидних вода. Очигледно је да нађене врсте нису лимитиране животом у релативно малим акумулацијама. Уз примену одговарајућих мера, популација риба на овом терену могу значајно да повећају своју бројност и укупну биомасу и достигну оптимум бројности у односу на природни капацитет.

1.2.9. ХЕРПЕТО ФАУНА

Регистроване су следеће врсте батрахо и хептерофауне у непосредној околини и долини реке Грзе, са националним статусом заштите:

КЛАСА	РЕД	ФАМИЛИЈА	ЛАТИНСКИ НАЗИВ ВРСТЕ	ЗАШТИТА	НАРОДНИ НАЗИВ ВРСТЕ
АМФИБИЈА - водоземци	CAUDATA - репати водоземци	Salamandridae	<i>Salamandra salamandra</i>	СЗВ	шарени даждевњак
			<i>Triturus karelini arntzeni</i>	СЗВ	дугоноги мрмољак
			<i>Lissotriton vulgaris</i>	СЗВ	обични мрмољак
	ANURA - безрепати водоземци	Bombinatoridae	<i>Bombina variegata</i>	СЗВ	жутотрби мукач
		Bufonidae	<i>Bufo bufo</i>	СЗВ	обична крастава жаба
		<i>Pseudepidalea viridis</i>	СЗВ	зелена крастава жаба	

РЕПТИЦА - гмизавци		Ranidae	Rana dalmatina	C3B	шумска жаба
			Rana temporaria	C3B	жаба травњача
	TESTUDINES - корњаче	Testudinidae	Eurotestudo hermanni	C3B	шумска корњача
			Lacerta viridis	/	обични зелембаћ
			Podarcis muralis	/	зидни гуштер
		Scinidae	Ablepharus kitaibelii	C3B	кратконоги гуштер
		Anguidae	Anguis fragilis	/	слепић
	SERPENTES - змије	Colubridae	Coronella austriaca	C3B	смукуља
			Dolichophis caspius	C3B	степски смук
			Zamenis longissima	C3B	обични смук
			Natrix natrix	C3B	белоушка
			Natrix tessellata	C3B	рибарица
		Viperidae	Vipera ammodytes	3B	поскок

C3B – Врсте заштићене као: Строго заштићене врсте у Србији, (Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива "Службени гласник РС", бр. 5/2010).

3B - Заштићене врсте - Врсте су комерцијалне и на њих се односе одредбе Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета (Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива "Службени гласник РС", бр. 5/2010).

На подручју Грзе забележено је осам представника водоземаца и једанаест представника гмизаваца. Од регистрованих врста на подручју Грзе, већи број је приказан у табели. Може се рећи да упркос недовољној истражености, овај простор спада у подручја са високим диверзитетом хептерофауне јер је на географски малом простору регистровано 19 врста водоземаца и гмизиваца. Посебно је значајно станиште представника *Triturus arntzei* у напуштеном рибњаку.

1.3. СТВОРЕНЕ ВРЕДНОСТИ

Низводно од врела у долини реке Грзе, поред још једне вештачке акумулације формирано је релативно велико истоимено викенд насеље, са објектима за становање непосредно уз корито реке.

Од других објеката треба поменути планинарски дом који је лоциран на крају зоне са викендицама, угоститељски објекти: „Колиба“ са смештајним капацитетима на улазу у викенд насеље „Грза“, Ресторан „Огњиште“, Кафана „Грзин Дар“.

На овим основама у пределу Грзе као излетнички простор, може се констатовати да је створена или успостављена туристичко – рекреативна функција са извесном инфраструктуром и смештајним капацитетима. Полазећи од ове основе у пределу Грзе се спроводе туристичко – рекреативни садржаји (угоститељски, излетнички и викенд туризам, лов и риболов, планинарство и др.), али и едукативно – истраживачки садржаји у виду истраживачких акција младих истраживача.

Део створених одлика у пределу врела у контексту изграђених сталних прелива и једне бушотине има и своју негативну конотацију у смислу измењености природне средине врела.

Генерално, предео Врела Грзе са својом долином, представља извесно антропогено измењени предео са примарном туристичком функцијом која се манифестује изградњом туристичких објеката, кућа за одмор и пратеће инфраструктуре. Узгредно поред туристичког садржаја као његов пратилац јављају се активности попут истраживачке делатности која је у суштини врло позитивна јер повећава знање о овом простору.

2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Врело Грзе је хидролошки објекат који је скоро у потпуности сачуван у изворном облику. Пећина на врелу Грзе је сврстана у списак инвентара Геонаслеђа Србије у оквиру групе спелелošких објеката.

У близини Врела Грзе се налази викенд насеље и само заштићено подручје се у дужем временском периоду користи као излетнички простор, тако да је подручје делимично антропогено измењено прилагођавајући се туристичко – рекреативној функцији. Предео је делимично антропогено измењен, уређењем пешачка стазе и постављањем клупа и осталим мобилијаром. Самом посетом људи постоји ризик од избијања шумских пожара, од депоновања комуналног отпада, повећање броја угоститељских објеката и домаћинстава, загађење реке неадекватном одвођењем канализације.

Горње језеро је најугроженији део заштићеног подручја, јер код вештачких акумулација (језера) јавља се процес убрзане суксеције. Таложењем организама и материјала из речног тока дно језера све више расте и временом долази до

замочварења. На Горњем језеру је видна појава барске вегетације.

Шира околина заштићеног подручја одговара мало антропогено измењеној природној средини. Већи загађивачи, односно већи утицаји на животну средину нису заступљени у околини предметног подручја тако да нема значајнијих утицаја на животну средину.

Квалитет животне средине на простору заштићеног подручја зависиће од поштовања прописаних режима заштите, коришћења и одрживог развоја природних и створених вредности на подручју.

3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОРЕ УГРОЖАВАЊА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Основни фактори угрожавања СП „Врело Грзе“ су на првом месту антропогени фактор а затим ерозивни фактор. Корисници и власници природних и створених вредности на подручју СП „Врело Грзе“, као и посетиоци могу бити фактори угрожавања, ако у свом раду и деловању не поштују прописане режиме заштите, мере забране и коришћења.

Ризици угрожавања СП „Врело Грзе“ су:

- непоступање у складу са просторно планском документацијом, шумским и ловним основама, планским документима, основама и другим пројектима и програмима донетим у складу са законским прописима;
- непоступање у складу са одредбама Закона о заштити природе, односно одредбама Решења о заштити СП „Врело Грзе“;
- непоступање у складу са одредбама Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби СП „Врело Грзе“
- бесправна градња објеката;
- испуштање отпадних вода у реку;
- депоновање комуналног отпада;
- ризик изазивања шумских пожара;
- каптирање извора;
- бесправни риболов;
- уништавање постављених мобилијара и уређених локалитета;
- сакупљање и коришћење заштићених биљних и животињских врста супротно акту о заштити;
- уношење алохтоних врста;
- ерозивни процеси, депоновање материјала у језеро и замочварење језера.

4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СП „Врело Грзе“ су:

- заштита природе и природних вредности;
- заштита животне средине;
- развој подручја у смислу рекреативног, еко туризма;

4.1. ЗАШТИТА ПРИРОДЕ И ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

Заштита природе и природних вредности оствариће се кроз:

- очување (одржање) разноврсности дивље флоре и фауне
- очување станишта, јачање и просторно ширење популација ретких, угрожених и критично угрожених биљних и животињских врста;
- одржање екосистемске разноврсности и заштита природних од инвазивних врста биљака и животиња, као и од других врста, сорти и раса које уносе непожељне промене у природни;
- заштита земљишта од водне ерозије, загађивања и других деградационих процеса, заштита вода од загађивања и неповољних промена хидролошких режима
- очување, приказивање и одрживо коришћење места, природних објеката и појава који својим геолошким, геоморфолошким, хидрографским обележјима представљају истакнуте, ретке и привлачне вредности гео-наслеђа;
- очување разноврсности, живописности и лепоте предела, унапређење његовог квалитета и уређености.
- омогућавање одрживог коришћења предела у оквиру туризма, рекреације и комплементарних активности, науке, образовања, спорта и друго;
- омогућавање доступности пејзажне, геолошке и биолошке вредности подручја.
- интегрисање презентације природних вредности у туристичку понуду путем заједничких програма, планова, и пројеката уз издвајање дела туристичког профита за потребе заштите природе која представља туристички мотив;

4.2. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита животне средине оствариће се кроз:

- очување, унапређење и заштиту квалитета животне средине;
- рационално коришћење природних ресурса;
- очување, унапређење и заштиту амбијенталних, естетских и туристичко-рекреативних потенцијала подручја;

- развој базе података о стању природе и животне средине;
- популаризацију заштите природе и животне средине и развијање еколошке свести у јавности, код локалног становништва и посетилаца/туриста,
- подршку програмима еколошког васпитања и образовања деце и омладине;
- израду просторних и урбанистичких планова којима ће се утврдити планска решења, режими и услови коришћења, организације и уређења простора;
- обезбеђење саобраћајних, санитарних, енергетских и других техничких услова који омогућују висок квалитет животне средине;
- санацију и ревитализацију загађених, деградираних и неплански изграђених простора (површина са израженом ерозијом, каменолома, позајмишта, непланске изградње и сл.);

4.3. РАЗВОЈ ТУРИЗМА

Развој туризма оствариће се кроз:

- организовање водичке службе;
- развој туризма у функцији заштите и презентације природних вредности СП „Врело Грзе“,
- развој екотуризма ;
- едукацију и информисање локалног становништва, посетилаца и шире јавности о вредностима СП „Врело Грзе“ и туристичким потенцијалима.

5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Приоритетне активности које се планирају Планом управљања су заштита природних и културних вредности и животне средине, односно :

- чување, обележавање и одржавање СП „Врело Грзе“
- заштита флоре и фауне
- заштита предела
- заштита животне средине
- успостављање и развој едукативних и туристичко рекреативних активности;
- сарадња са локалним становништвом, невладиним сектором и другим заинтересованим странама, као и са научно-истраживачким и образовним институцијама;
- популаризација и презентација заштићеног подручја..

5.1. ЧУВАЊЕ И НАДЗОР СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Основни и трајни задатак управљача је чување СП „Врело Грзе“ и спровођење прописаних режима заштите утврђених актом о заштити, односно предузимање мера и извршење послова на обезбеђењу унутрашњег реда (чување, контрола посетилаца и корисника и пружање помоћи, савета и услуга, одржавање чистоће и уредности и др.). За обављање ових послова управљач је дужан да организује службу чувања у складу са Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби и Правилником о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја. За чуварску службу, поред сталне едукације и обуке, спроводиће се и мере опремања (службене легитимације и униформе, службено возило, оружје, ручна опрема и средства за рад и др.) у циљу ефикасног спровођења мера заштите, развоја, одрживог коришћења и презентације СП „Врело Грзе“.

Израда неопходне планске и друге документације

Управљач има обавезу доношења Плана управљања за период од 10 година, Годишњег програма управљања и Извештаја о остваривању годишњег Програма управљања. Сагласност на ова акта даје Скупштина општине Параћин, ова обавеза је регулисана је Законом о заштити природе и Решењем о стављању под заштиту природног добра СП „Врело Грзе“.

5.2. ОБЕЛЕЖАВАЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ ГРАНИЦА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Обележавање природног добра, спољне границе СП „Врело Грзе“ је урађено по доношењу Решења о стављању под заштиту природног добра СП „Врело Грзе“, а у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, број 30/92, 24/94 и 17/96). У будуће управљач је дужан да по потреби обнавља границе и мења оштећене ознаке.

5.3. УРЕЂЕЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

За уређење и одржавање СП „Врело Грзе“, управљач ће у оквиру годишњих Програма планирати активности на пословима одржавања излетничких површина и чистоће, као и реализацију управљања отпадом на подручју СП „Врело Грзе“. Уређење ће се вршити у складу са одредбама Решења о стављању под заштиту природног добра СП „Врело Грзе“, просторно-планске и урбанистичке документације.

Заштита флоре и фауне

Заштита флоре и фауне је један од приоритетних задатака управљача, која ће се планирати годишњим програмима управљања. Посебан акценат биће на снимању постојећег стања флоре и фауне, првенствено строго заштићених и заштићених врста, континуираном праћењу и унапређењу.

Пројекти ће се спроводити у сарадњи са релевантним научним институцијама (Завод за заштиту природе Србије, Министарство животне средине и просторног планирања, Шумарски факултет, Биолошки факултет).

Обезбеђење финансијских средстава – подразумева трајно и стабилно финансирање реализације Плана управљања на основу Закона о заштити природе и Одлуке о заштити СП „Врело Грзе“. Овај услов мора бити испуњен у целости како би се сви планирани циљеви испунили. Према садашњем стању за реализацију Плана управљања, односно годишњих програма управљања обезбеђују се кроз средства суфинансирања од стране Локалне самоуправе и из накнада за коришћење СП „Врело Грзе“.

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Приоритетне активности које се планирају Планом управљања су заштита природних вредности и животне средине, односно :

- чување, обележавање и одржавање СП „Врело Грзе“
- заштита флоре и фауне
- заштита предела
- заштита животне средине

6.1. ЧУВАЊЕ И НАДЗОР СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Основни и трајни задатак управљача је чување СП „Врело Грзе“ и спровођење прописаних режима заштите утврђених актом о заштити, односно предузимање мера и извршење послова на обезбеђењу унутрашњег реда (чување, контрола посетилаца и корисника и пружање помоћи, савета и услуга, одржавање чистоће и уредности и др.). За обављање ових послова управљач је организовао службу чувања у складу са Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби и Правилником о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја. За чуварску службу, поред сталне едукације и обуке, спроводиће се и мере опремања (службене легитимације и униформе, службена возила, оружје, ручна опрема и средства за рад и др.) у циљу ефикасног спровођења мера заштите, развоја, одрживог коришћења и СП „Врело Грзе“.

6.2. ИЗРАДА НЕОПХОДНЕ ПЛАНСКЕ И ДРУГЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Управљач има обавезу доношења Плана управљања за период од 10 година, Годишњег програма управљања и Извештаја о остваривању годишњег Програма управљања. Сагласност на ова акта даје Скупштина општине Параћин и обавеза доношења регулисана је Законом о заштити природе и Решењем о стављању под заштиту природног добра СП „Врело Грзе“.

6.3. ОБЕЛЕЖАВАЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ ГРАНИЦА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Обележавање природног добра, тј. спољне границе СП „Врело Грзе“ је урађено по доношењу Решења о стављању под заштиту природног добра СП „Врело Грзе“, а у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, број 30/92, 24/94 и 17/96). У будуће управљач је дужан да по потреби обнавља границе и мења оштећене ознаке.

6.4. УРЕЂЕЊЕ И ОДРЖАВАЊЕ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

За уређење и одржавање СП „Врело Грзе“, управљач ће у оквиру годишњих Програма планирати активности на пословима одржавања излетничких површина,

постављања мобилијара и одржавање истих као и чистоће у заштићеном подручју. Уређење СП „Врело Грзе“ вршиће се у складу са одредбама Одлуке о стављању под заштиту природног добра СП „Врело Грзе“, просторно-планске и урбанистичке документације.

6.5. ЗАШТИТА ФЛОРЕ И ФАУНЕ

Заштита флоре и фауне је један од приоритетних задатака управљача, која ће се планирати годишњим програмима управљања. Посебан акценат биће на снимању постојећег стања флоре и фауне, првенствено строго заштићених и заштићених врста, континуираном праћењу и унапређењу. Пројекти ће се спроводити у сарадњи са релевантним научним институцијама (Завод за заштиту природе Србије, Биолошки факултет).

6.6. ЗАШТИТА ПРЕДЕЛА

Мерама просторног и урбанистичког планирања, спречавањем појава противправне изградње објеката, адекватним планирањем и доследним спровођењем радова у шумарству и ловству, пажљивим еколошким лиценцирањем пројеката развоја туризма, као и ефикасним текућим одржавањем чистоће и уредности очуваће се и унапредити пејзажна обележја заштићеног подручја.

6.7. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Један од главних трајних циљева који се жели постићи успостављањем административне-правне заштите СП „Врело Грзе“ јесте очување и унапређење стања и квалитета животне средине.

У области заштите од пожара, управљач ће сагласно Закону о заштити од пожара и Закону о ванредним ситуацијама, урадити неопходна планска документа, предузимати превентивне мере у области заштите шума од пожара и унапређивати сарадњу са МУП Србије, Сектором за ванредне ситуације, Одељењем за ватрогасно-спасилачке јединице.

Промоција и презентација вредности и значаја СП „Врело Грзе“

Управљач ће самостално и у сарадњи са научно-истраживачким институцијама промовисти вредности заштићеног подручја.

7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада у СП „Врело Грзе“ су:

- Мониторинг строго заштићених биљних врста;
- Мониторинг строго заштићених животињских врста;
- Истраживање хидролошких и геолошких вредности заштићеног подручја.
- едукација локалног становништва и органа јединице локалне самоуправе у области заштите природних вредности;
- подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања геодиверзитета и биодиверзитета;
- едукација локалног становништва у области туристичког развоја СП “Врело Грзе”;
- едукација локалног становништва у области одрживог управљања отпадом.

Образовни рад спроводиће се путем радионица, трибина, презентација, школа у природи, израде тематских програма за посетиоце, а све у циљу подизања свести и укључивања локалног становништва, омладине, представника локалне самоуправе и осталих заинтересованих страна, у заштиту и очување споменика природе и ближе околине.

Пружила би се логистичка подршка заинтересованим институцијама и појединцима у васпитно-образовним активностима предшколске и школске деце, туриста и локалног становништва, као и непосредним учешћем приликом припрема и поделе едукативног материјала.

8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Решењем о стављању под заштиту СП „Врело Грзе“ регулисан је начин коришћења, уређења и унапређења заштићеног подручја.

На подручју СП „Врело Грзе“ планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу су:

- неговање и унапређење уредности, чистоће, амбијенталне разноврсности и лепоте предеоног лика и високог квалитета чинилаца животне средине;
- планска изградња нових објеката уз стручно и пажљиво утврђивање грађевинских реона и правила грађења;
- праћење стања, очување и увећање разноврсности аутохтоног живог света, посебно ретких и у другом погледу значајних биљних и животињских врста, њихових популација и станишта;
- изградња, инфраструктурно опремање и уређење простора за потребе рекреације и туризма, образовног и научног рада и планинарских активности.

Активности на уређењу простора СП „Врело Грзе“ вршиће се у складу са режимом заштите и према плану, односно просторно-планској документацији и то:

- уређење и одржавање пешачких стаза у СП „Врело Грзе“;
- уређење и одржавање видиковаца;
- уређење и одржавање излетишта и посебних локалитета постављањем клупа, столова, корпи за отпатке, контејнера и уклањање траве-кошењем;
- постављање кућица за птице;
- постављање путоказа;
- уређење улазних пунктова и паркинг простора;
- уклањање непожељних, односно инвазивних врста;
- редовно чишћење од комуналног отпада.

9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА У СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Стратешки оквир установљења заштите представља План генералне регулације за туристичка излетишта Грза и Сисевац у Параћину објављен 2008.године, којим се утврђује дугорочна концепција развоја, организације, уређења, заштите и коришћења подручја.

Одлуком о установљењу Споменика природе „Врело Грзе“ Скупштина општине Параћин је прописала мере заштите, односно забране. На подручју СП „Врело Грзе“ установљен је режим заштите III степена. На заштићеном подручју у смислу заштите, одржавања и развоја природног добра, ЗАБРАЊУЈЕ:

1. промена намене површина, изузев промена које проистичу из планских докумената Управљача;
2. градња стамбених, викенд објеката и других објеката;
3. сви радови којима се могу нарушити естетске и амбијенталне вредности заштићеног простора и погоршати карактеристике његове примарне вредности;
4. извођење земљаних, грађевинских и других радова којима се може оштетити, пореметити или угрозити заштићено природно добро и његова околина;
5. изградња индустријских, инфраструктурних, привредних, хидротехничких и других објеката чији рад и постојање могу изазвати неповољне промене квалитета земљишта, воде, ваздуха, живог света, лепоте предела и њихове околине;
6. каптирање извора, изградња хидротехничких објеката, (акумулација, брана..), преграђивање водотока, укључујући и регулацију водотока;
7. изградња рибњака;
8. извођење хидрогеолошких радова без сагласности Завода и Управљача;
9. формирање мрциништа;
10. индустријска и индивидуална експлоатација минералних и неминералних сировина на целом подручју;
11. примарна прерада и предконцентрација сировина;
12. депоновање примарних и секундарних јаловина, складиштење и бацање комуналног, санитарног, индустријског и другог отпада, као и вишкова земље на заштићеном подручју;
13. руковање отровним хемијским материјама, нафтним дериватима и другим опасним материјама у природи;
14. просецање било које нове саобраћајнице, уколико није утврђена важећим просторним или урбанистичким планом, или планским основама које су усаглашене са режимима и мерама заштите подручја;
15. свака промена постојеће морфологије терена и водотока, превођење вода из једног у други водоток, и измена хидродинамичких карактеристика и режима истицања без сагласности Завода и надлежних институција;
16. извођење активности које могу довести до оштећења или деградације објеката геонаслеђа;
17. узимање фосилоносних материјала са геолошких профила;
18. експлоатација бигра;

19. уништавање, узнемиравање, сакупљање и предузимање других активности, којима би се могле угрозити биљне и животињске врсте и њихова станишта, а све у складу са Уредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивње флоре („Службени гласник РС“ бр. 9/2010), Наредбом о забрани сакупљања појединих заштићених врста дивље флоре и фауне у 2012. Години („Службени гласник РС“ бр. 24/2012) и Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“ бр. 5/2010, 47/2011), врста које се наводе у „Црвеним књигама“ и „Црвеним листама“ флоре и фауне;
20. извођење радова на чистој сечи, пустошењу и крчењу шумског комплекса, као и свака непланска сеча и уништавање аутохтоних врста дрвећа и жбуња, осим узгојно-санитарних радова и активности на очувању локалитета са реликтном шумском вегетацијом;
21. предузимање радње којима се слаби приносна снага шуме или угрожава функција шуме;
22. сеча стабала заштићених и строго заштићених врста дрвећа;
23. постављање (укуцавање) информационих табли и других обавештења по стаблима;
24. крчење вегетације и обављање других радњи на местима уз водоток и на бигреној акумулацији на начин који могу изазвати процесе јаке водне ерозије и неповољне промене предела;
25. садња, засејавање и насељавање врста биљака страних за природни живи свет овог подручја;
26. узнемиравање птица;
27. неконтролисано порибљавање водотока за привредни риболов;
28. насељавање алохтоних и врста животиња страних за природни живи свет овог подручја;
29. ложење ватре на заштићеном простору.

На заштићеном подручју у смислу заштите, одржавања и развоја природног добра, ОГРАНИЧАВАЈУ СЕ следеће активности:

1. обављање научно-истраживачких радова, мониторинг стања животне средине, контролисана едукација и популаризација које треба вршити по посебним условима заштите природе;
2. израда водозахвата, дубоких бушотина или посебно издвојених објеката за потребе водоснабдевања;
3. презентација и популаризација природних вредности, као и све активности које могу имати значајан неповољан утицај на природне и друге вредности заштићеног подручја;
4. активности за потребе туризма, као и контролисане туристичке посете;
5. инфраструктурно опремање и уређење простора за потребе рекреације и туризма, образовног и научног рада, планинарских активности и друго;
6. сузбијање инвазивних врста флоре и фауне на заштићеном подручју применом механичких и биолошких мера;
7. уређење и унапређење амбијенталне разноврсности и лепоте предеоног лика и високих квалитета елемената животне средине;

8. примена мера у газдовању у шумама којима се осигурава умерено повећање површина под шумским екосистемима и побољшање њихове структуре и здравственог стања, посебно у погледу заступљености виших узгојних типова и већих дебљинских разреда, количине и квалитета дрвне масе, разноврсности и аутохтоности флористичко-дендролошког састава;
9. риболов, на рекреативни (ухвати и пусти), санациони и научноистраживачки, са планским активностима на регулисању бројности рибе, с тим што се на појединим деловима водотока, који су значајни за репродукцију, риболов може забранити;
10. очување и унапређење разноврсности аутохтоног живог света, посебно ретких, заштићених и у другом погледу значајних биљних и животињских врста, њихових популација и станишта;
11. лов, у оквирима одржавања оптималне бројности и здравственог стања популација ловних врста.

10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Програмске активности у овој области конципиране су тако да се врши позитиван утицај на стварање представе о значају Споменика природе „Врело Грзе“ и дају конкретне информације, да се популаришу природне вредности подручја и утиче на интересовање посетилаца. Презентација и популаризација ће се остваривати кроз следеће активности:

- интернет презентацију;
- израду публикације која ће бити доступна локалној самоуправи, корисницима и посетиоцима СП „Врело Грзе“;
- израду прикладних тематских флајера и лифлета који ће бити доступни великом броју корисника и посетиоца СП „Врело Грзе“;
- организовање и учешће у различитим акцијама посвећеним СП „Врело Грзе“ а поводом обележавања Светског дана вода, Светског дана шума, Светског дана заштите биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Европске недеље шума, Светског дана туризма и др.;
- одржавање радионица у општини, са циљем представљања планираних активности од стране управљача;
- обезбеђење учешћа јавности у доношењу планских докумената везаних за заштиту и одрживи развој СП „Врело Грзе“;
- организовање презентације о значају СП „Врело Грзе“ за ученике основних и средњих школа;
- организовање трибина и круглих столова посвећених одређеним проблемима везаним за заштиту, уређење, коришћење и одрживи развој СП „Врело Грзе“;
- снимање и приказивање пропагандних филмова о вредностима СП „Врело Грзе“ у сарадњи са локалним становништвом, локалном самоуправом и локалним, регионалним и националним ТВ медијима и др.
- промоција вредности кроз учешће у пројектима са Невладиним организацијама;

11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ, ОЧУВАЊУ И УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Законом о заштити природе детаљно су дефинисане обавезе управљача по питању документације која се односи на заштићено подручје. То су пре свега:

- План управљања заштићеним подручјем (као средњорочни документ који се доноси на десет година)
- Годишњи програм управљања заштићеним подручјем којим се реализује План управљања за одређену годину ☐ Извештај о остваривању Плана управљања заштићеним подручјем;
- Извештај о остваривању Годишњег програма управљања заштићеним подручјем;
- Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби за заштићено природно добро;
- Студијску, програмску, планску и пројектну документацију потребну за спровођење циљева и активности на заштити, очувању, унапређењу и одрживом развоју чине:
- Студија заштите СП „Врело Грзе“;
- Основа газдовања шумама за газдинску јединицу: „Игриште - Текућа бара“;
- Програм газдовања приватним шумама за општину Параћин;
- Ловне основе за ловишта „Јужни Кучај“ и „Црница“;
- Програм управљања Рибарским подручјем „Велика Морава 1“

12. САРАДЊА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ НА ПОДРУЧЈУ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

Обзиром на значај СП "Врело Грзе" као врло важне и посећене туристичке дестинације за градски одмор и рурални туризам, управљач над овим природним добром предвиђа активну сарадњу са Општином Параћин. Такође, неопходно је успостављање одговарајућих односа са осталим субјектима који на овом простору живе, раде и користе поједине ресурсе (локално становништво, ловачка удружења, излетници, предузећа, угоститељске и друге организације).

Основни циљ успостављања односа јесте заштита предела, поштовање одређеног режима заштите и коришћења и стварање услова за бољи развој подручја у функцији заштите.

У циљу унапређења заштићеног подручја планира се сарадња са свим заинтересованим и надлежним субјектима:

- Општина Параћин
- сарадња са надлежним Министарствима
- програмска сарадња са стручним установама (Завод за заштиту природе Србије, Биолошки, Шумарски и др. факултети, Институтути и др.)
- програмска сарадња са другим управљачима заштићених природних добара у Србији
- програмска сарадња са еколошким покретима, планинарима, извиђачима, младим истраживачима и другим заинтересованим невладиним организацијама.

13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

План управљања СП „Врело Грзе“ за период 2024.-2033. године, као средњорочни документ остварује се кроз Годишње програме управљања којима се детаљно и прецизно дефинишу задаци, радови и активности, материјално-финансијски и организациони услови њиховог извршења.

Планирани задаци могу се груписати у 4 групе и то:

1. ТРАЈНИ ЗАДАЦИ: чување, обезбеђење унутрашњег реда у СП „Врело Грзе“, обележавање, одржавање и уређење СП „Врело Грзе“, мониторинг природних и створених вредности, научноистраживачки и образовни рад, промоција и презентација темељних вредности заштићеног подручја.

2. ХИТНИ ЗАДАЦИ: израда планских и управљачких докумената, основа и планова из области шумарства и ловства; даље опремање и едукација чуварске службе; успостављања еколошке мреже и мониторинга и др.

3. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ: очување темељних вредности СП „Врело Грзе“; спровођење образовно-промотивних активности; сарадања са заинтересованим странама и учествовање на семинарима, стручним скуповима и др.

4. ОДЛОЖЕНИ ЗАДАЦИ: су задаци који ће се извршавати у дужем временском периоду, у области одржавања и унапређења СП „Врело Грзе“.

План управљања СП „Врело Грзе“, конципиран је по годинама и планираним видовима радова који се могу груписати у:

1. ИЗРАДА ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА И АКТА КОЈА ОБУХВАТА ИЗРАДУ:

- Плана управљања СП „Врело Грзе“ (subjekt: управљач; динамика: 2024. година и у 2033. години за наредни десетогодишњи период);
- Годишњих програма управљања СП „Врело Грзе“ (subjekt: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. новембра текуће за наредну годину, уз обавезу доставе Скупштини општине Параћина на давање сагласности);
- Извештаја о остваривању годишњег програма управљања СП „Врело Грзе“ (subjekt: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. децембра текуће за наредну годину, уз обавезу доставе Скупштини општине Параћина);

2. ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“ ШТО ОБУХВАТА:

- Одржавање обележених граница СП „Врело Грзе“, односно њихово обнављање, постављање и обнављање ознака-табли и информативних табли (subjekt: управљач уз помоћ, у суфинансирању локалне самоуправе, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2024 – 2033. година).

3. ЧУВАЊЕ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“ ШТО ОБУХВАТА:

- Унапређе рада и опремање чуварске службе, сагласно Правилнику о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја (subjekt: управљач уз

помоћ у суфинансирању од стране локалне самоуправе, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2024 – 2033. година).

4. УРЕЂЕЊЕ СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“ ШТО ОБУХВАТА:

- Постављање и обнављање путоказа и мобилијара (надстрешница са столом и клупама), уређење пешачке и планинарске стазе и уклањање комуналног отпада (subjekt: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране локалне самоуправе, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2024 – 2033. година).

5. ПОПУЛАРИЗАЦИЈА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“ ШТО ОБУХВАТА:

- Штампане флајера, лифлета и публикација (subjekt: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране локалне самоуправе, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2024 – 2033. година).

6. Пројекти и програми заштите, коришћења, презентације и одрживог РАЗВОЈА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“ ШТО ОБУХВАТА ИЗРАДУ ПРОГРАМА И ПРОЈЕКТА ИЗ ОБЛАСТИ:

- мониторинга биљних и животињских врста;
- мониторинга геонаслеђа.

14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА УПРАВЉАЊА СП „ВРЕЛО ГРЗЕ“

На основу Закона о заштити финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из:

- 1) средстава буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно локалне самоуправе;
- 2) средстава Зеленог фонда Републике Србије;
- 3) накнада за коришћење заштићеног подручја;
- 4) прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- 5) средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- 6) донација, поклона и помоћи;
- 7) других извора у складу са законом.

Финансијска средства неопходна за остваривање мера и активности из Плана управљања за СП „Врело Грзе“ обезбеђују се из буџета општине Параћин и из других извора у складу са законом.

План трошкова обухвата следеће:

1. Трошкови на изради управљачких докумената (план управљања, одлука о накнадама, програм управљања и извештај о остваривању програма);
2. Трошкови на обележавању (спољне границе, табле -ознаке);
3. Трошкови чувања (брutto зарада чувара, материјални трошкови и чувара попут набавке униформе, израде легитимације, набавке горива, опреме);
4. Трошкови уређења споменика природе и околине (инфотабле, путокази, стазе, мобилијар, ложишта, дрвени мостови);
5. Трошкови презентације резервата (израда WEB презентације, штампање публикације за посетиоце).

На основу досадашњег искуства и планираних активности и задатака које треба да изврши управљач СП „Врело Грзе“ у оквиру Плана управљања за период 2024.-2033. године, процењено је да су неопходна финансијска средства у износу од : 23.560.000,00 динара. Детаљна спецификација финансирања дата је у прилогу.

Редни	Врста радова	Планирана средства
-------	--------------	--------------------

број		
1.	Чување и надзор	15.360.000,00
2.	Израда планских докумената и аката	350.000,00
3.	Мере уређења СП „Врело Грзе“	7.480.000,00
4.	Популаризација и презентација	370.000,00
Свега:		23.560.000,00 дин

Директор туристичке организације
Општине Параћин

Владан Вучковић

15. ПРИЛОЗИ

15.1. СПЕЦИФИКАЦИЈА ПЛАНИРАНИХ РАДОВА

Редни број	Вид рада	количине	број наврата	годишње	укупно динара
1	Израда средњорочног Плана управљања		једнократно		150,000.00
2	Израда годишњег програма управљања		сваке године	10,000.00	100,000.00
3	Израда годишњег извештаја		сваке године	10,000.00	100,000.00
4	Израда платформе од камена код врлеа Грзе		једнократно		670,000.00
5	Израда и постављање информативне табле	6	једнократно		480,000.00
6	Постављање нових путоказа	6	једнократно		60,000.00
7	Постављање нових дрвених столова	10	једнократно		600,000.00
8	Постављање нових дрвених клупа	20	једнократно		300,000.00
9	Чишћење смећа		сваке године	25,000.00	250,000.00
10	Кошење и уклањање корова и траве		сваке године	25,000.00	250,000.00
11	Куповина напругача за гашење пожара	2	једнократно		50,000.00
12	Куповина млатилица за гашење пожара	3	једнократно		30,000.00
13	Чуварска служба	2	сваке године	1,536,000	15,360,000.00
14	Израда нових пешачких мостова	2	једнократно		3,600,000.00
15	Реконструкција постојећег пута са израдом одводног канала		једнократно		600,000.00
16	Уређење паркинг простора		једнократно		200,000.00
17	Одржавање пешачких стаза		3		240,000.00
18	Уређење видековца- израда отађене платформе		једнократно		150,000.00
19	Штампање флајера, публикације и др...		сваке године	15,000.00	150,000.00
20	Израда WEB SITE-а		једнократно		70,000.00
21	Одржавање WEB SITE-а		сваке године	15,000.00	150,000.00
	УКУПНО				23,560,000.00

15.2. УСЛОВИ ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ – РЕШЕЊЕ ЗАВОДА ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

Република Србија
ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ
Нови Београд, Јапанска бр. 35
Тел: +381 11/2093-802; 2093-803
Факс: + 381 11/2093-867

Туристичка организација општине
ПАРАЋИН
Број 514-1
Датум 07-08 2023 год.

Завод за заштиту природе Србије из Београда, ул. Јапанска, бр. 35, на основу члана 9. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021) и члана 136. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС”, бр. 18/2016 и 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – Одлука УС), поступајући по захтеву бр. 468-1 од 21.07.2023. године, Туристичке организације општине Параћин, ул. Краља Петра Првог бр. 13, 35250 Параћин, за издавање услова заштите природе за израду Плана управљања заштићеним подручјем – Споменик природе „Врело Грзе“ за период 2024. – 2033. године, дана 03-08.2023. године под 03 бр. 023-2679/ 2 доноси

РЕШЕЊЕ

1. План управљања се израђује за заштићено подручје Споменик природе „Врело Грзе“ са успостављеним режимом заштите III (трећег) степена. Сходно томе, издају се следећи услови заштите природе:
 - 1) План управљања усагласити са Законом о заштити природе, Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС”, бр. 31/2012) и Одлуком о проглашењу Споменика природе „Врело Грзе“ („Службени лист општине Параћин”, бр. 14/2013);
 - 2) План управљања у складу са чланом 53. Закона о заштити природе мора да садржи:
 - приказ главних природних и створених вредности, као и природних ресурса;
 - оцену стања животне средине заштићеног подручја;
 - преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја;
 - дугорочне циљеве заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја;
 - анализу и оцену услова за остваривање тих циљева;
 - приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности;
 - приоритетне задатке научноистраживачког и образовног рада;
 - планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора;
 - просторну идентификацију планских намена и режима коришћења земљишта;
 - активности на промоцији вредности заштићеног подручја;
 - студијску (истраживачку), програмску, планску и пројектну документацију потребну за спровођење циљева и активности;
 - облике сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности;
 - активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања и начин оцене успешности његове примене;
 - финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења.
 - 3) Потребно је придржавати се мера заштите прописаних Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, бр. 102/2010), посебно следећих:
 - забрањено је уништавање и нарушавање станишта као и уништавање и узнемиравање дивљих врста;
 - забрањена је промена намена површина под природном и полуприродном вегетацијом (ливаде, пашњаци, тришаци итд.)

- забрањена је промена морфолошких и хидролошких особина подручја од којих зависи функционалност коридора;
 - предузети мере којима се обезбеђују спречавање, односно смањење, контрола и санација свих облика загађивања;
- 4) Планом обухватити концепт заштите и развоја из Студије заштите, којом су прецизирани специфични циљеви и мере и активности за управљање заштићеним подручјем;
 - 5) Планом предвидети мониторинг биодиверзитета (посебно ретких и угрожених врста), геодиверзитета и објеката геонаслеђа, мониторинг воде (праћење квалитета површинских вода, праћење биолошких и физичко-хемијских параметара који су од значаја за биолошке елементе за дату категорију површинске воде), климе и других параметера, као и активности на управљању културним наслеђем, што ће допринети квалитетнијој заштити, одржавању и унапређењу стања природних и створених вредности заштићеног природног добра;
 - 6) Планирати праћење стања инвазивних врста и њихово сузбијање на заштићеном подручју;
 - 7) Планом управљања планирати мере заштите, очувања, надзора, чишћења, уређења и унапређења заштићеног подручја;
 - 8) Планирати израду управљачких докумената (нпр. правилник о унутрашњем реду и чуварској служби, извештај о остваривању годишњих програма управљања са сажетим приказом реализације и др.);
 - 9) Планирати обележавање граница заштићеног подручја у складу са правилником којим се регулише начин обележавања заштићених природних добара;
 - 10) Планирати редовну контролу табли којима је обележен Споменик природе, као и информативних табли. Уколико су табле нарушене, неопходно их је обновити у циљу презентације заштићеног подручја;
 - 11) Предвидети мере на спречавању активности које могу нарушити вредности заштићеног подручја;
 - 12) Предвидети формирање базе података у функцији управљања, коришћења и мониторинга стања у заштићеном природном добру;
 - 13) Планирати наставак сарадње са ресорним министарством, инспекцијском службом, локалном самоуправом, ЈП Србијашуме, Србијаводе, медијима и др.;
 - 14) Планирати кадровско и финансијско унапређење стручне службе, за потребе управљања заштићеним подручјем. Кроз стручно усавршавање омогућити подизање капацитета чуварске службе, и то кроз теренске обуке, едукацију у циљу вршења мониторинга, (препознавање природних вредности из домена геонаслеђа, биљног и животињског света ради њихове ефикасније инвентаризације и контроле);
 - 15) Посебну пажњу посветити мерама заштите у случају акцидентних ситуација, посебно пожара. Предвидети одговарајуће мере заштите природе и животне средине;
 - 16) Планом управљања предвидети и научно истраживачки рад који ће се заснивати на отпочињању пројеката истраживања и иницирању, уговарању, организацији и подршци спровођења различитих специјалистичких и мултидисциплинарних истраживања који ће се изводити по посебним пројектима или програмима;
 - 17) Планирати промоцију вредности заштићеног подручја кроз медијско приказивање, штампање промотивног материјала, едукативно-промотивне активности (периодичне мултимедијалне презентације, сезонске теренске презентације, програми за туристичке групе на заштићеном подручју, обележавање еколошких датума, учешће на сајмовима, израда публикација и монографских дела о природним вредностима подручја и друго);
 - 18) План треба да садржи и све задатке и активности на сарадњи са локалном заједницом и осталим корисницима заштићеног подручја, као и активности на међународној сарадњи, сарадњи са другим заштићеним подручја Србије и осталим институцијама;
 - 19) По могућству при изради Плана укључити локалну самоуправу, локално становништво, удружења грађана и друга заинтересована лица, било активно или анализом и уградњом у План прихваћених њихових сугестија и примедби, посебно

оних који се односи на очување објеката геодиверзитета, заштићених станишта, врста или активности у прописаном режиму заштите;

- 20) За све радове и активности на заштићеном природном добру обезбедити услове, мишљења и сагласности свих надлежних органа, организација и установа;
- 21) У складу са чл. 54. Закона о заштити природе, Ивештај о остваривању плана управљања управљач доставља надлежном органу најкасније до 60 дана пре истека периода за који је план донет.

2. У поступку доношења Плана потребно је од Завода прибавити мишљење о испуњености услова из овог решења.
3. Ово решење не ослобађа подносиоца захтева да прибави и друге услове, дозволе и сагласности предвиђене позитивним прописима.
4. За све друге радове/активности на предметном подручју или измене планске документације, потребно је поднети Заводу за заштиту природе Србије нови захтев за издавање услова заштите природе.
5. Подносилац захтева је ослобођен плаћања Таксе за подношење захтева за издавање услова заштите природе и Таксе за издавање стручне основе за израду решења о условима заштите природе на основу Закона о републичким административним таксама („Службени гласник РС“, бр. 43/2003, 51/2003, 61/2005, 5/2009, 54/2009, 50/2011, 93/2012, 65/2013 - други закон, 83/2015, 112/2015, 113/2017, 3/2018 - исправка, 86/2019, 90/2019 – исправка, 144/2020 и 138/2022 и Усклађени динарски износи из Тарифе републичких административних такси 54/2023) - Тарифни број 186а; Напомена - став 4. тачка 1).

Образложење

Завод за заштиту природе Србије примио је дана 24.07.2023. године, захтев заведен под 03 бр. 023–2679/1, Туристичке организације општине Параћин - Управљач, за издавање услова заштите природе за израду Плана управљања заштићеним подручјем – Споменик природе „Врело Грзе“ за период 2024. – 2033. године.

На основу достављеног Захтева, утврђено је да се планира израда Плана управљања заштићеним подручјем – Споменик природе „Врело Грзе“ у складу са Законом о заштити природе.

Увидом у Централни регистар заштићених природних добара Републике Србије и документацију Завода, а у складу са прописима који регулишу област заштите природе, утврђени су услови из диспозитива овог решења. Предметно подручје је у обухвату режима III (treher) степена заштићеног подручја Споменика природе „Врело Грзе“, и налази се у обухвату еколошке мреже – еколошки значајног подручја „Кучајске планине“, у оквиру које су дефинисани: Емералд подручје значајно за очување европске дивље флоре и фауне на основу Бернске конвенције и међународно и национално значајно подручје за птице (IBA).

Врело Грзе је једно од многобројних врела у красу Карпато-балканских планина источне Србије. У контексту релативне велике честине појављивања ових хидролошких појава, врело Грзе се одликује низом вредности и специфичности због којих је и уврштено на списак Инвентара геонаслеђа Србије у оквиру групе хидрогеолошког наслеђа. Ове вредности и специфичности односе се на његово својство гравитационог разбијеног изворишта са више праваца истицања, тако да је на падини Бигреног потока, где се ово врело налази, настала изворишна зона. По једном од ових праваца истицања настала је хидролошки активна врелска пећина, топонима Пећина на Врелу Грзе, која је због своје дужине и Морфогенетских карактеристика исто уврштена у Инвентар геонаслеђа Србије у оквиру групе спелеолошких објеката геонаслеђа. Поред ових вредности у пределу врела налази се једна бигрена акумулација са травертинским кадама у кориту Бигреног потока, очуван комплекс шума,

велика бројност биљних и животињских врста, од којих се посебно издваја налаз врсте водоземца (*Triturus arntzeni*) за који је предео врела једно од четири станишта у Србији.

Законски основ за доношење решења: Одлука о проглашењу Споменика природе „Врело Грзе“ („Службени лист Општине Параћин“, бр. 14/2013); Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021); Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС“, бр. 31/2012); Уредба о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, бр. 102/2010); Правилник о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр. 30/1992, 24/1994 и 17/1996).

На основу свега наведеног, одлучено је као у диспозитиву овог Решења.

Упутство о правном средству: Против овог решења може се изјавити жалба Министарству заштите животне средине у року од 15 дана од дана пријема решења. Жалба се предаје писмено или изјављује усмено на записник Заводу за заштиту природе Србије.

в.д. ДИРЕКТОРА

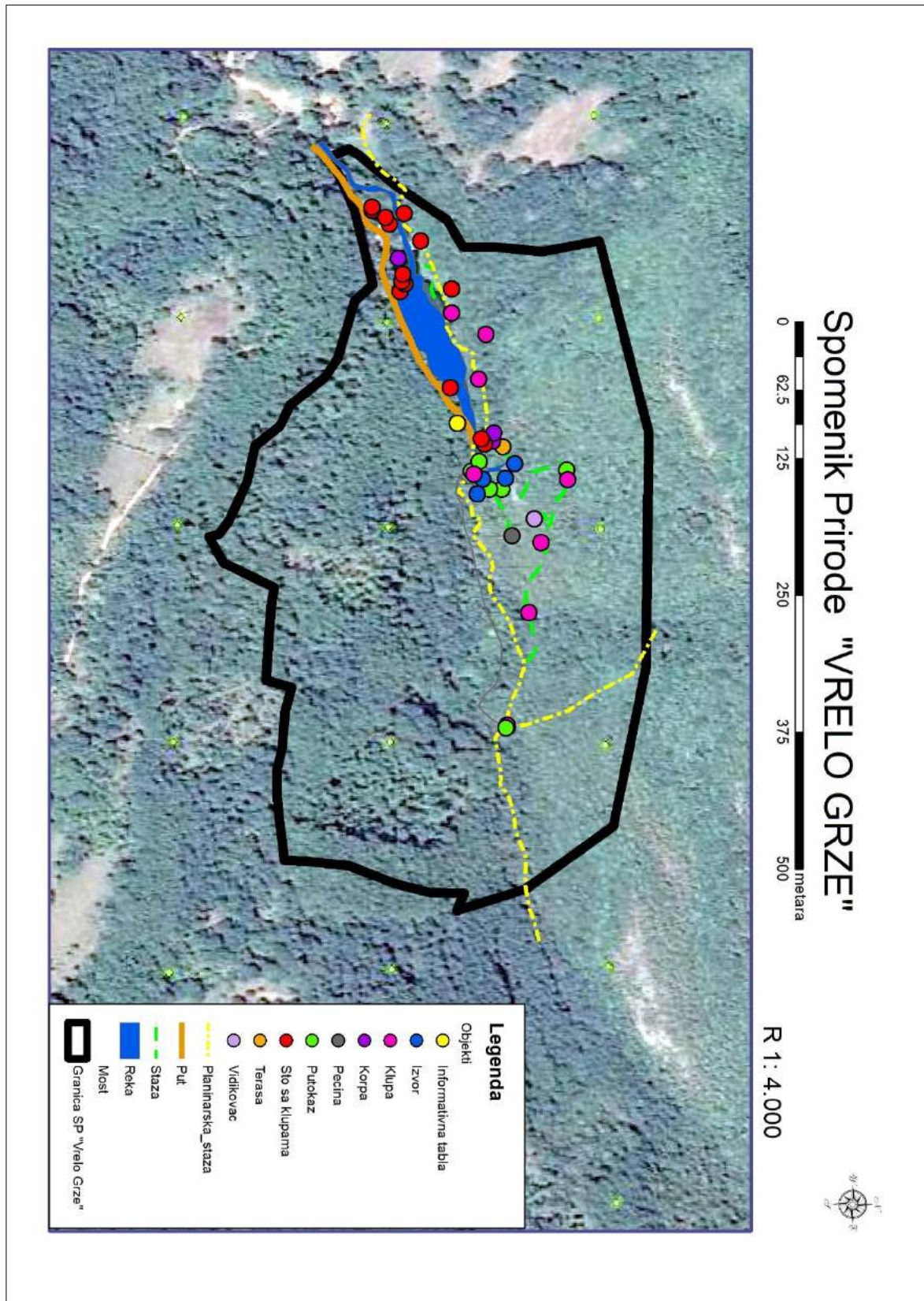
Марина Шибалић

Достављено:

- Подносиоцу захтева
- Архиви

15.3. КАРТА ПОДРУЧЈА

15.4. ФОТОГРАФИЈЕ ПОДРУЧЈА

